

KUREYŞLER BARAJI KURTARMA KAZILARI

2014

Kureyşler Dam Rescue Excavations

2014

Yayına Hazırlayanlar / Editors
Metin TÜRKTÜZÜN - Serdar ÜNAN

KUREYŞLER BARAJI KURTARMA KAZILARI 2014

Yayına Hazırlayanlar / Editors

Metin TÜRKTÜZÜN - Serdar ÜNAN

Bilim Kurulu / Scientific Committee

Prof. Dr. Şevket DÖNMEZ

İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü Protohistorya ve
Önasya Arkeolojisi Ana Bilim Dalı

Prof. Dr. Thomas DREW BEAR

Lyon Üniversitesi
Fransız Anadolu Araştırmaları Enstitüsü

Doç. Dr. Ali Umut TÜRKCAN

Anadolu Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü Protohistorya ve
Önasya Arkeolojisi Ana Bilim Dalı

Doç. Dr. Zeliha DEMİREL-GÖKALP

Anadolu Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü Bizans Sanatı
Ana Bilim Dalı

Yrd. Doç. Dr. Hüseyin KÖKER

Harran Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü

Bu kitap TC Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü ve TC Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğünün katkılarıyla yayınlanmıştır.

This book has been published through the sponsorship of the Directorate of the Turkish State Hydraulic Works and Turkish General Directorate of Cultural Heritage and Museums

Tüm metnin yayım hakkı saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında editörlerin yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

ISBN: 978-605-65601-7-0

1. Baskı 2015

Yayına Hazırlayanlar / *Editors*
Metin TÜRKTÜZÜN - Serdar ÜNAN

Çeviri / *Translation*
Fatih AKDENİZ

Grafik ve Tasarım / *Graphics and Design*
Berkay CULHA

Mimari Çizim / *Architectural Drawings*
Gizem KARAARSLAN - Fehmi YAŞAR

Fotoğraflar / *Photos*
Ercan KILIÇ - Suat Anıl BALAT

Teknik Çizim / *Technical Drawing*
Mehmet YÖRÜR - Şadiye YEŞİLBAŞLI

Düzeltilmeler / *Redaction*
Merve ANDAÇ - Mehmet ÇERİ

Yayınevi / *Publishing House*
Bilgin Kültür Sanat Yayıncılık www.bilginkultursanat.com
Selanik 2 cad. 68/4 Kızılay Ankara
Tel: 0 312 419 85 67 Fax: 0312 419 85 68
Sertifika No: 20193

Kapak Fotoğrafı / *Cover Photo*
Kazı Evi - Höyüktepe Hava Fotoğrafı

Baskı / *Printing*
Ankara Ofset
Büyük Sanayi 1. Cadde Necatibey İş Hanı
Alt Kat No: 93/43-44 İskitler - Ankara
Sertifika No: 0690110863

İÇİNDEKİLER

Mehmet ÖZDOĞAN	
SUNUŞ	VII
Metin TÜRKTÜZÜN - Serdar ÜNAN	
ÖNSÖZ	XIII
M. İzzet EROL	
Kureysler Barajı Planlama, İnşaat Çalışmaları ve Çevresel Etki Değerlendirme	1
<i>Kureysler Dam Planning Construction Works And Environmental Impact Assessment</i>	
Zeynal Abiddin ERGÜLER - Enes ZENGİN - Ali Samet ÖNGEN	
Höyüktepe ve Attepe Arkeolojik Yerleşim Alanlarının Jeolojik, Jeomorfolojik ve Jeoteknik Özellikleri	11
<i>Geological, Geomorphological And Geotechnical Properties Of Höyüktepe And Attepe Archaeological Settlement Area</i>	
Metin TÜRKTÜZÜN - Serdar ÜNAN	
Kureysler Barajı Kurtarma Kazıları 2014 Yılı Çalışmaları	37
<i>Kureysler Dam Rescue Excavations 2014 Campaign</i>	
Berkay DİNÇER	
Kureysler Baraj Gölü Havzasında 2014 Yılı Paleolitik Araştırmaları	191
<i>Paleolithic Researches In Kureysler Dam Reservoir Basin: 2014 Season</i>	
Nazan ÜNAN	
Höyüktepe Erken Tunç Çağı Mimarisi: 2014 Yılı Bulguları	211
<i>Höyüktepe Early Bronze Age Architecture: 2014 Season Findings</i>	
Nazan ÜNAN	
Höyüktepe 2014 Yılı Erken Tunç Çağı Çanak Çömleği	223
<i>Höyüktepe Early Bronze Age Pottery: 2014 Season Findings</i>	
Gözde KÖYMEN	
Höyüktepe 2014 Yılı Erken Tunç Çağı Tekstil Grubu: Ağırşak, Dokuma Tezgâh Ağırlıkları ve Boncuklar	309
<i>Early Bronze Age Textile Group At Höyüktepe: Spindle Whorl, Loom Weights And Beads: 2014 Season Findings</i>	
Neyir KOLANKAYA-BOSTANCI	
Höyüktepe 2014 Yılı Erken Tunç Çağı Yonmataş Endüstrisi	349
<i>Early Bronze Age Lithic Industry From Höyüktepe: 2014 Season Findings</i>	
Merve ANDAÇ	
Höyüktepe 2014 Yılı Erken Tunç Çağı Kesici Sürtme Taş Aletleri	379
<i>Early Bronze Age Ground Stone Tools With Cutting Edge From Höyüktepe: 2014 Season Findings</i>	

Adnan BAYSAL

- Höyüktepe Öğütme Taşları Üzerine İlk Gözlemler 409
The First Observations On The Höyüktepe Ground Stones

Ali Umut TÜRKCAN - Zeki Barış BEYOĞLU

- Höyüktepe 2014 Yılı Erken Tunç Çağı Damga Mühürleri 431
Höyüktepe Early Bronze Age Stamp Seals In 2014

Serpil SANDALCI

- Höyüktepe 2014 Yılı Erken Tunç Çağı Hayvan ve İnsan Figürinleri 447
Bronze Age Zoomorphic And Anthropomorphic Figurines From Höyüktepe: 2014 Season Findings

Metin TÜRKÜZÜN - Nazan ÜNAN - Sibel İNAL

- Höyüktepe 2014 Yılı Erken Tunç Çağı Metal Bulgularına Dair Bir Değerlendirme..... 473
An Evaluation Of Early Bronze Age Metal Finds From Höyüktepe: 2014 Season

Damla IŞIK

- Höyüktepe 2014 Yılı Erken Tunç Çağı Sapan Taşları 487
Early Bronze Age Sling Stones From Höyüktepe: 2014 Season

Serdar ÜNAN

- Höyüktepe Geç Doğu Roma Dönemi Mimarisine İlişkin İlk İncelemeler 497
Preliminary Reflections On Höyüktepe Late Eastern Roman Architecture

Serdar ÜNAN

- Höyüktepe ve Dereköy Nekropolü 2014 Yılı Mezar Tipleri..... 515
Tomb Types Of Höyüktepe And Dereköy Necropolis: 2014 Season Findings

Neşide GENÇER

- Höyüktepe 2014 Yılı Hellenistik ve Roma Dönemleri Seramikleri..... 569
Pottery Of Hellenistic And Roman Periods From Höyüktepe: 2014 Season

Alptekin ORANSAY

- Höyüktepe, Attepe ve Dereköy 2014 Yılı Madeni Buluntuları 595
Metal Finds From Höyüktepe, Attepe And Dereköy: 2014 Season

Recep KARACA

- Kureyşler Barajı Kurtarma Kazıları (Höyüktepe ve Attepe Yerleşimi) 2014 Yılında Ele Geçen Sikkeler..... 653
Coins Recovered From Kureyşler Dam Salvage Excavations In 2014 (Höyüktepe And Attepe Settlements)

Nilgün ELÂM

- Höyüktepe'den (Kütahya) Opsikion Theması Strategosu Thomas'a Ait Bir Bizans Kurşun Mührü 661
A Byzantine Lead Seal (From Höyüktepe/Kütahya) Belonged To Thomas Strategos Of Opsician Theme

Hakan BİLGİÇ	
Höyüktepe ve Attepe Yerleşimi 2014 Yılı Cam Bilezikleri	669
<i>Glass Bracelets From Höyüktepe And Attepe Settlements: 2014 Season</i>	
Mehtap KÜLAHLI	
Höyüktepe 2014 Yılı Geç Doğu Roma Dönemi Çatı Kiremitleri.....	697
<i>Late East Roman Period Roof Tiles Of Höyüktepe: 2014 Season Findings</i>	
Ahmet Cem ERKMAN - Seçil SAĞIR - Yarenkür ALKAN	
Höyüktepe 2014 Yılı Paleoantropolojik ve Zooarkeolojik Analizi	709
<i>Höyüktepe Paleoanthropological And Zooarcheological Analysis: 2014 Season Findings</i>	
Salih KAVAK - Halil ÇAKAN	
Kureyşler Barajı Kurtarma Kazıları'na (Höyüktepe) Ait 2014 Yılı Ön Arkeobotanik	
Bulgular	723
<i>Preliminary Archaeobotanical Report Of Kureyşler Dam Salvage Excavations (Höyüktepe):</i>	
<i>2014 Season Findings</i>	
ABSTRACT	737
KISALTMALAR LİSTESİ	739
TEŞEKKÜR.....	743

SUNUŞ

“KUREYŞLER BARAJI KURTARMA KAZILARI 2014” YAYINININ DÜŞÜNDÜRDÜKLERİ

Mehmet ÖZDOĞAN
İstanbul Üniversitesi

Ülkemizde süregelen kazıların sonuçlarını her yıl artık gelenekselleşen Bakanlığın Kazı, Araştırma ve Arkeometri Sonuçları Sempozyumlarında izlemekteyiz. Ancak müze başkanlıkları altında gerçekleşen kurtarma kazıları için aynı şeyi söylemek pek olası değildir; değil ortaya çıkan sonuçları izlemek, bu çalışmaların yapıldığını duymamız bile çoğu kez rastlantısal olmaktadır. Bu nedenle, elimizdeki Kureyşler Barajı Kurtarma Kazıları 2014 kitabı, övgü ile karşıladığımız kapsamlı örnek bir çalışmadır. Bu bağlamda, çalışmanın içeriğine değinmeden önce, kurtarma kazıları ile ilgili bazı konuları açmakta yarar görmekteyiz.

Kurtarma Kazılarına Genel Bir Bakış

Arkeoloji 20. yüzyılın ortalarından bu yana hızlı bir değişim ve hatta dönüşüm süreci içine girmiştir. Bu dönemde yeni bir bakış açısı ile arkeolojinin bilim alanı olarak tanımı değişmiş, kapsamı diğer bilim alanları ile kurduğu bütünsellikle genişlemiş, araştırmalarda kullanılan yöntemler de hızla gelişmiştir. Önceki yıllarda bilimin tanımı ile birlikte düşünülmeyen kültürel miras yönetimi, toplum ile bilginin paylaşılması, toplumda farkındalık yaratılması gibi kavramlar da giderek arkeolojinin olmazsa olmazları arasına girmiştir. Bu bağlamda sayıları artan kurtarma kazıları önemli bir yer tutmaktadır. Ancak, çağımızın bir gerçeği olarak kabullenmemiz gereken kurtarma kazılarının ülkemizde halen tanımlı kurumsal nitelik kazandığını söylemek olası değildir. Günümüzde kurtarma kazıları birçok ülkede kesin kurallara bağlanan bir uygulamaya dönüştüğü için, bu konuya biraz daha ayrıntılı olarak bakmakta yarar görmekteyiz.

Aslında kurtarma kazılarının başlangıcı, resmen bu ad ile tanımlanmamış olsa da, Batı ve Orta Avrupa ülkelerinde Endüstri Devrimine kadar inmektedir. Yeni tarım alanların açılması için arazilerin düzletilmesi, akarsu yataklarının değiştirilmesi, hammadde, özellikle de geniş alanların açılmasını gerektiren kömür elde etme çabaları, kırsaldan kentlere olan yoğun göçün gereği olan yapılaşma, kültür mirasına ve arkeolojik dolgulara büyük zarar vermiştir. Bu süreçte “meraklılar” ve daha ender olarak çeşitli kurumlar tahrip edilen yerlerde kazı yapmış, malzeme toplamıştır. Giderek yerel ya da ulusal düzeyde arkeoloji teşkilatlarının kurulması özellikle kentsel alanlardaki kurtarma kazılarının daha kapsamlı olmasını sağlamış, 20. yüzyılın ortalarından itibaren çeşitli ülkeler toprağa müdahale eden yatırımlarda arkeolojik varlıkların korunması için kurumsal düzenlemeler yapmaya başlamıştır. Mississippi Nehri üzerinde yapılan baraj göllerindeki kurtarma çalışmaları bu bağlamda örnek olmuştur. Nil üzerinde yapılacak olan Asuan (Aswan) barajında, Mısır hükümetinin çağırısı ile ilk kez uluslararası ortak çabaya dayalı kurtarma kazıları yapılmış, Abu Simbel gibi büyük ölçekli bir anıt baraj göl alanı dışına taşınmıştır. Asuan baraj gölü etki alanı içinde kalan kalıntıların eski Mısır uygarlığının her açıdan etkileyici anıt eserleri

olması, dünya kamuoyunun dikkatinin ilk kez çarpıcı bir şekilde büyük yatırım projeleri karşısında kültür varlıklarının geleceği sorununa çekilmesini sağladı. Mısır hükümetinin, kurtarma çalışmalarına büyük destek veren New York Metropolitan Müzesine baraj alanında kalacak olan tapınaklarından birini armağan etmesi, kamuoyu ilgisini artmasında önemli bir etken olmuştur.

Ülkemizde Osmanlı İmparatorluğu döneminde yapılan ve sayıca çok az olan kurtarma kazılarının hemen hepsi, demiryolu ihalelerini hat boyunun tüm hakkı ile birlikte alan yabancı şirketlerin mühendisleri tarafından yapılmıştır. Bunların arasında en ünlüleri Bağdat Demiryolu inşaatı sırasında Körte kardeşlerin 19. yüzyılın sonlarındaki Bilecik Bozüyük kazısı ve yine inşaat sırasında ortasından yarılan Pendik'tir. Pendik'te ortaya çıkan çanak çömlek parçaları, çakmaktaşı ve kemik aletler inşaatçı çalışan demiryolu mühendisinin ilgisini çekmiş, bunları o dönemin ünlü arkeoloğu T. J. Arne'nin görmesi için Stockholm'a göndermiş ve ilk kez ülkemizdeki bir yerleşme böylelikle 'Neolitik' olarak tanımlanmıştır. Cumhuriyet'in ilk yıllarında, yeni başkent olarak Ankara'daki bayındırlık çalışmaları sırasında, Atatürk'ün özel ilgi ve öngörüsü ile resmi bütün inşaatlarda önce kurtarma kazıları yapılmıştır; bu amaçla İstanbul Arkeoloji Müzesinden başta Makridi Bey olmak üzere çeşitli uzmanlar Ankara'ya çağırılmıştır. 1924 – 1940 yılları arasında Ankara İstasyon Tümülsleri, Ankara Demirlüköprü, Etimesgut Höyüğü, Ankara Kalesi, İsmet Paşa Mahallesi, Tayyare Meydanı ve Orman Çiftliği'nde kazılar yapılmış, bu bağlamda bir inşaat alanında sürdürülen Türk-Alman ortak kazısında Roma hamamı kalıntılarının çıkması üzerine yapının yeri kaydırılmış ve alan açık hava müzesi olarak düzenlenmiştir. Ankara Frig Tümülsleri de bu dönemde kazılmış, ancak Atatürk'ün vefatından sonra Ankara'daki inşaat alanlarında kurtarma kazıları yapılması kural olmaktan çıkıp, rastlantısal koşullara bırakılmıştır. Çoğu uygulama ancak herhangi bir nedenle tahrip edilen bir arkeolojik yerleşim alanında ortaya çıkan ve mekanik kazı teknikleriyle kolay tahrip edilemeyen mozaik taban, heykel, lahit gibi eserlerin alelacele toplanarak müzelere taşınması düzeyinde kalmıştır. Bunun en vahim örnekleri arasında İstanbul'da Belediye Sarayı, Edebiyat Fakültesi, Sultanahmet Adliye Sarayı ve Valilik inşaatları ile Beyazıt Meydan düzenlemeleri sayılabilir.

Bu bağlamda 1968 yılında Fırat üzerindeki baraj göl alanlarına yönelik olarak Halet Çambel ile Kemal Kurdaş tarafından oluşturulan Keban Projesi bir dönüm noktası olarak sayılmalıdır. Barajın yapımından önce alanda kapsamlı bir yüzey araştırması ile başlayan çalışma, kurtarma kazıları için yapılan uluslararası çağrı ile geniş katılımlı uluslararası bir organizasyona dönüşmüş, daha sonra Karakaya ve Atatürk baraj göl alanlarında da işlevini sürdürebilmiştir. Keban Projesi arkeolojik kazı çalışmalarının yanı sıra etnografya, sivil mimari, botanik gibi farklı alanları içermesi ve çift dilli olarak sonuçların hızla yayına dönüşmesiyle ünlenmiş ve baraj arkeolojisi alanında diğer ülkelere de örnek olmuştur. Çambel-Kurdaş girişiminin ardılı olarak ODTÜ TAÇDAM, Bakü-Ceyhan Boru Hattı projeleri de aşağıda değineceğimiz uluslararası kabul gören ölçütlere uygun olarak gerçekleşmiştir. Daha sonraki yıllarda başta Marmaray-İstanbul raylı sistem, Tahtalı Barajı, Seyitömer gibi başarılı uygulamalar olmuşsa da, ülkemizdeki bayındırlık ve imar faaliyetlerinin yoğunluğu göz önüne alındığında kurtarma projeleri açısından çok başarılı bir çizgide olduğumuzu söylemek, maalesef olanaksızdır. Her ne kadar yasa gereği inşaat süreci öncesinde ÇED olarak bilinen ön değerlendirme uygulaması yapılmakta ise de, Dünya Bankası ya da Avrupa Birliği gibi kültürel mirasının belgelenmesini zorunlu tutan kredi kurumlarının parasal desteği ile süren projeler dışında, ÇED'in göstermelik olmanın ötesine geçemediği de bilinen bir gerçektir. Ne yazık ki Türkiye'de hâlâ Kureyşler gibi kültür varlıklarına saygılı doğru uygulamaların sayısı çok azdır.

Türkiye'nin de üyesi olduğu Avrupa Konseyi 1992 tarihli "Arkeolojik Mirasın Korunmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi" ile çağdaş yatırımların kültür varlıklarına zarar vermeden yapılmasını ve zorunlu durumlarda da kurtarma kazısı koşulunu, toprağa yapılacak her türlü müdahale için kesin bir kural olarak getirmiştir. İnşaat alanında bilinen bir kültür varlığının olmadığı durumlarda dahi inşaat eylemi boyunca toprak üstünden görülmeyen kalıntıların saptanabilmesi için sürekli izlemeyi (*watch*), zorunlu tutmuştur. Genel olarak Malta Sözleşmesi olarak bilinen 1992 yılı Valetta sözleşmesi de toprağa yapılan her türlü müdahalenin kültür varlıklarını gözeterek yapılmasını uluslararası bir kural olarak tanımlamıştır. Valetta sözleşmesi 1999 yılında Türkiye tarafından da imzalanmıştır. Anayasal olarak diğer yasaların üzerinde olmasına karşın, gereğince uygulanabilmesini sağlayacak yasa ve yönetmelikler çıkarılmamış, durum olduğu hali ile 'idare' edilmeye çalışılmıştır. Bu nedenle de kurtarma kazıları ya Avrupa Konseyi'nde cezalı duruma düşme kaygısı ya duyarlı müze müdürlerinin özverili çabaları ya da Zeugma'da olduğu gibi kamuoyuna yansarak bir baskı oluşturulan durumlar ile sınırlı kalmıştır. Kültür varlıkları ile övünen ülkemiz için bu üzülecek bir durumdur.

Kitabın önsözünde de açıklıkla belirtildiği gibi, yöntemsel olarak kurtarma kazıları ile bilimsel kazı arasında hiç bir fark yoktur, her ikisi de arkeolojik dolguların kültür tarihinin geçmişten günümüze gelen "bilgi arşivleri" olduğu öngörüsü ile en hassas yöntemler ile toprağa müdahaleyi içerir. Kurtarma kazılarının ayırt edici özelliği, yatırımları geciktirmemek için zaman ile yarışmasıdır. Genellikle üniversite öğretim üyeleri arkeolojik kazı çalışmalarını eğitim programları dışındaki kısıtlı zaman dilimi içinde gerçekleştirmek durumundadır. Ayrıca bilim heyetleri kazıyı, ilgilendikleri bilimsel sorulara yanıt aramak için yaparlar. Kurtarma kazıları ise, belirli bir sorunu çözmek için değil, toprak altında korunagelmış her türlü verinin ortaya çıkartılması için yapılır; hangi döneme, hangi kültüre ait oldukları önemli değildir. Kurtarma kazılarının bu tür seçici olmaya da zaten hakkı yoktur. Bu nedenle kurtarma kazılarının mutlaka üniversite kadrolarının dışındaki ekipler tarafından gerçekleştirilmesi gerekir; dünyadaki genel uygulama da zaten bu şekildedir. Kureyşler Barajı Kurtarma Kazıları da, ortaya koyduğu bu çalışma ile bunun güzel bir örneğini vermiştir.

Kureyşler Barajı Kurtarma Kazıları'na Kültür Tarihi Açısından Bir Bakış

Anadolu kültür tarihi açısından Kütahya ilinin de yer aldığı İç Batı Anadolu bölgesi kritik bir öneme sahiptir; bölge bir yanda İç Anadolu ile Ege bölgesi, öte yanda ise Göller Bölgesi ile Marmara Bölgesi arasındaki kültürel dokunağı oluşturmaktadır. Ülkemizde yapılan arkeolojik araştırmaların bölge ve dönemlere göre dağılımındaki dengesizlik, her zaman için kültürel sürecin ve özellikle uzak coğrafi bölgeler arasındaki etkileşimin anlaşılmasında bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durum kuşkusuz Kütahya bölgesi için de geçerlidir; örneğin Aşıklı ve Çatalhöyük ile bildiğimiz Orta Anadolu Neolitik kültür bölgesinin batı sınırı halen tanımsız durumda olduğu için ne Göller Bölgesi, ne Ege ne de Marmara-Trakya Neolitik kültürleri arasında sağlıklı bir ilişki kurmak olası değildir. Bu bağlamda, arada bir kültürel sınırın olup olmadığını ancak Kütahya da dahil olmak üzere İç Batı Anadolu'dan gelecek bilgi çözebilecektir. Bilgi eksikliğimizi yalnızca Neolitik dönem kültürleri bağlamıyla sınırlı görmek doğru değildir, yukarıda sözünü ettiğimiz kültürel bağlantıları hemen hiçbir kültür dönemi için sağlıklı olarak kurmak olası olmadığı gibi, bu tür araştırmalar için gerekli olan altyapıda da önemli boşluklar bulunmaktadır. Kanımızca Kureyşler baraj göl alanında yapılan çalışma da bu boşluğu çok açık bir şekilde yansıtmaktadır; baraj göl ve etki alanında Paleolitik döneme ait dokuz buluntu yeri saptanmış olmasına karşın, Neolitik ve Kalkolitik dönemler ile 2.bin yıl kültürlerinin bulunmayışını

bu açığın yansıması olarak görebiliriz. Yayında, genellikle bu tür yayınlarda görmeye alışık olmadığımız bölgenin jeolojisi, jeomorfolojisi ve jeotektoniği ile ilgili bir bölümün yer alması her açıdan kutlanacak bir durumdur. Doğa bilimlerinin bakış açısı ile bölgenin tanımını çok iyi koyan bu bölüm, yukarıda değindiğimiz açıklardan birinin, “jeoarkeoloji”nin gerekliliğini vurgulamaktadır.

Paleolitik, Roma ve Bizans dönemlerine ait sınırlı bulguların ötesinde, çalışmanın ağırlığını İlk Tunç Çağı yerleşimleri oluşturmuştur. Geçen yüzyılın ilk yarısında İç Batı Anadolu İlk Tunç Çağı ile ilgili bilgilerimiz Kusura ile Demircihöyük kazıları ile sınırlı iken, daha sonra başta Beycesultan olmak üzere yeni yapılan kazılar ile genişlemiştir. Buna karşın bölgenin Anadolu kent modelinin gelişimindeki yeri ancak son yıllarda Seyitömer ve Küllüoba kazıları ile ortaya çıkmaya başlamış ve görünümünü tümü ile değiştirmiştir. Milattan önce 3. binyıl bölgemizde “kent devrimi” olarak tanımlanan ve devlet oluşumuna doğru giden yeni bir sosyo-ekonomik düzeni temsil etmektedir. Ekonomi ve üretimin tümü ile tapınağın denetimde olduğu, kalabalık işçi mahallelerini barındıran Mezopotamya kentlerinden her bakımdan farklı olan Anadolu kent modeli oldukça yakın bir zaman önce tanımlanmış, ancak bölgesel farkları henüz tam olarak anlaşılamamıştır. Bu bağlamda kuzeybatı Anadolu’nun Troya örneğinde olduğu gibi dairesel plan tipi sergileyen, görkemli sur ve kapıları ile oransız küçük boyutlu yerleşimleri ile İç Batı Anadolu’da Seyitömer, Küllüoba ve Hacılar Büyüktepe kazılarında ortaya çıkan yerleşim tipleri arasında önemli farklılıklar bulunmaktadır. Bu nedenle Kureyşler Höyüktepe, mimarisi kadar zengin ve çeşitli buluntuları ile İç Batı Anadolu kentleşme sürecinin anlaşılmasına yadsınmaz katkı yapmıştır. Yapı kalıntıları kadar, her bir buluntu türünün ayrıntılı olarak ele alınmış olması ve özellikle buluntuların mimari mekanlar içindeki dağılımının da verilmiş olması, farklı açılardan buluntu topluluğunu değerlendirilmesine uygun bir altık niteliğindedir. Fizik antropoloji ve bitki kalıntılarının da ele alınmış olması, bu bağlamda önem taşımaktadır. Çalışmanın odağı olan İlk Tunç Çağı bulgularının yanı sıra Roma ve Bizans Dönemi bulgularının da, aynı özen ile kitapta yer almış olması övgüye değer bir yaklaşımdır.

Sonuç olarak Kureyşler Barajı Kurtarma Kazıları kitabı, İstanbul Yenikapı-Marmaray’da olduğu gibi üniversite ekiplerinin dışında yapılan kapsamlı, nitelikli kurtarma kazılarının güzel bir örneğini sergilemenin yanı sıra, elde edilen sonuçları hızlı bir şekilde yayına dönüştürmüş olması ile de örnek bir çalışmadır. Bu bağlamda buluntu topluluğunun basit katalog düzeninin dışında yorum ile birlikte verilmiş olmasını, araştırma ekibinin niteliğinin göstergesi olması bakımından özellikle vurgulamak gerekir. Emegi geçen herkese teşekkür borçluyuz.

ÖNSÖZ

Kureyşler Barajı Kurtarma Kazıları bir “zorunluluk projesidir”. Vatan topraklarının kalkınmasına yönelik, atılması gereken adımlara koşut olarak, ülkemizde inşa edilen barajların suları altında kalan ya da kalacak olan pek çok kültür varlığının kurtarılması gibi “paradoksal” bir çalışma, biz arkeologlar ve müzecilerin kaçınamayacağı bir vazifedir. Normal sürecinde başlayan ya da devam eden arkeolojik kazılardan farklı olarak, bu tip kurtarma kazılarında çok dikkat edilmesi gereken hususlar vardır.

Öncelikle dikkat edilmesi gereken husus “zaman” mefhumudur. Kurtarma kazılarında zaman çok kıymetlidir ve zamanında, yerinde, gerekli olan adımın atılmaması durumunda, içinden çıkılması imkânsız maddi ve manevi sorunlarla karşı karşıya kalınabilir. Bu nedenle, zamanın kıymetini bilerek, bir dakikanın dahi boşa geçirilmeden, arkeolojik çalışmanın hedefine ulaştırılması gibi zorlu bir görev bekler arkeoloğu.

İkinci dikkat edilmesi gereken husus “verimlilik”dir. Bu tip büyük kurtarma kazılarında onlarca arkeolog, yüzlerce işçi görev alır. Her birinin ayrı ayrı vazifesi vardır. Zaman kaybetmeksizin yapılması gereken işlerin, belli bir program dâhilinde yapılıp bitirilmesi bir zarurettir. Tüm personelin belli bir disiplin içinde hareket ederek, kendilerine tevdi edilen vazifeyi önce kafasında idrak ederek, bu da yetmez, yüreğinde arkeolojiyi hissederek, yapabileceğinin en iyisini yapmak üzere koşullanması, adeta kendi sınırları ile yarışırçasına tüm yeteneğini ortaya koyması gerekir. Böylesine bir çalışmanın sonucunda da kazının sorumluluğunu üstlenen kurum ve kişilerin, verilen emeğin heba edilmemesi için gerekli olan adımları atması ve kazıda ulaşılan sonuçları, vakit kaybetmeksizin bilim çevreleriyle paylaşması gerekir.

“Bilimsellik” mefhumu da, burada devreye girmektedir. Kurtarma kazısının neden, nasıl, hangi araç ve vasıtalarla yapılacağının titizlikle belirlenerek, ne istenildiğini bilerek ve kazıyı istenilen hedefe doğru yönelterek, sonuç almaya yönelik şartların, daha işin başında oluşturulması gerekir. Kazı yapılan yer her neresi olursa olsun, zamanın toprakta biriktirdiği, insana dair eylemselliğin izlerinin, en büyük tarih kitabı olan topraktan okunması süreci olan arkeolojik kazıda, gerçeğe olabildiğince yakın değil, tamamen gerçeğin peşinde olunmalı ve gerçek çarpıtılmamalıdır. Çağdaş bilimsel metot ve yöntemlerden azami ölçüde istifade edilerek, gerekirse yeni yollar keşfederek, arkeolog bir dedektif titizliği içinde, geçmişin izlerini bulmalı, en doğru şekilde kaydetmeli, ulaşılan sonuçları değerlendirmeli, bu sonuçlar üzerinde çıkarsamalar yapmalı ve en kısa sürede, bu bilgilerden yola çıkarak yeni sonuçlara varacak olan bilim çevrelerine, ulaştığı sonuçları duyurmalıdır.

Böylesine kapsamlı ve emek gerektiren bir çalışmanın olmazsa olmazlarından birisi de “eşgüdümdür”. Eşgüdüm, sadece kazıda çalışan personelin yönetilmesi için değil, bu tip projelerde yer alan ilgili kurum ve kuruluşların da istenilen amaca yönelik bilgilendirilerek yönlendirilmesi sürecidir. Kurtarma kazısını gerçekleştirenler, sahada olsun, bu sahanın yer aldığı mevkide olsun, süreçte yer alan kurum ve kuruluşların koridorlarında olsun, türlü kişi ve kurumlarla muhatap olmak zorundadır. Bu muhataplığını ciddiye alarak, kazının gerçekleştiği yerdeki muhtardan başlayarak, en üst bürokratik noktalara varıncaya dek, projenin gerçekleşmesi ve sonuca ulaşması için gerekli izahatları yapmalı, amacın arkeoloji olduğunu unutmadan, gereksiz ve zaman kaybettirici kişisel ve kurumsal çatışmalara girmeyerek, tüm bu kişi ve kurumların da kazı çalışmalarına gönülden destek vermeleri için ikna etmeyi bilmelidir. Bunun için de “gerçekçilik” çizgisinden asla sapmamalıdır.

Kurtarma kazısı ya da arkeolojik çalışmalardaki tüm çaba ve gayretlerin nihai neticesi, “yayın” aşamasıdır. Kazıda elde edilen verilerin ve arkeolojik malzemenin yayınlanması için kabul edilebilir ve makul bir süre gerekir. Bilgiler taze iken, bu taze bilgilerin üzerine, yeni kazı sezonundaki bilgiler bindirmeden, işin içinden çıkılabilecek bir aşamada yayın yapılması zaruridir. Burada da arkeolojik malzeme üzerine tekelleşmeye gidilmeden, paylaşımcılık ilkesi ile hareket edilmeli, mzeciler olsun, akademisyenler olsun, alanında bilgi sahibi insanlar bir araya gelerek, arzu edilen yayını kısa sürede ortaya koymayı bilmelidir. şayet bu gerçekleşmezse, devletin sağladığı büyük maddi imknlar, kazıda çalışan işçisinden arkeoloğuna yüzlerce insanın alın teri ve emeği heba olduğu gibi, dünya kültür mirası olarak addedilebilecek arkeolojik varlıkların “arkeolojik kazı” marifetiyle geri gelmemecesine tahribi söz konusu olacaktır. Unutulmamalıdır ki, her kazı bir tahrip sürecidir ve nihai hedef olan bilimsel verilerin saptanarak yayınlanması kısa sürede gerekleşmedikten sonra, yapılan iş bilim değil, tahribat demektir.

Müdürlüğümüzce gerçekleştirilen ve kurtarma kazılarının başlangıcını teşkil eden 2014 yılı çalışmalarında ulaşılan bilimsel verilerin toplandığı bu kitap, üniversitelerimizin kıymetli ve alışkan akademisyenlerinin de katkılarıyla, kazı ekip üyelerimizin yorulmak bilmez gayretleri sonucunda kısa sürede ortaya koydukları bir neticedir. Bu açıdan, “bizi anlayan” ve gerçekleştirdiğimiz tüm işlerde şiar edindiğimiz “yeni müzecilik anlayışı” çerçevesinde, yapılan çalışmalara destek veren kişi ve kuruluşlara teşekkür etmeyi borç biliyoruz.

Müdürlüğümüzün gerçekleştirdiği tüm faaliyetlerde desteğini esirgemeyen Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü ile Kazılar Dairesi Başkanlığına, kazı çalışmalarının maddi kaynağını sağlayan DSİ Genel Müdürlüğüne, DSİ Eskişehir 3. Bölge Müdürlüğüne, sahadaki sorunların aşılmasında gösterdikleri kolaylıklar nedeniyle DSİ Kütahya 34. şube Müdürlüğüne, Anadolu Üniversitesi Yer ve Uzay Bilimleri Enstitüsüne, Kütahya İl Afet ve Acil Durum Müdürlüğüne, işçi temininde yardımlarını esirgemeyen Aslanapa Belediyesine, Dereköy ve Kureyşler Köyü muhtarlığına, Dereköy ve Kureyşler Köyü sakinlerine ve tüm kazı ekibimize teşekkür ederiz.

Kureyşler Barajı Kurtarma Kazıları’nın 2014 yılı çalışmalarını içeren bu kitapta, ele geçen buluntulardan sadece kemik eserler yer almamaktadır. Bu buluntu grubu da 2015 yılı kitabında birleştirilerek yayınlanacaktır. Bunun dışında, ele geçen buluntuların tümü incelenmiş olup, 2015 ve 2016 yıllarında gerçekleştirilecek kazı çalışmalarının neticeleri de vakit kaybetmeksizin bilim dünyası ile paylaşılacaktır.

10.XII. 2015

Dereköy

Metin TÜRK TZN - Serdar ÜNAN

HÖYÜKTEPE ÖĞÜTME TAŞLARI ÜZERİNE İLK GÖZLEMLER

THE FIRST OBSERVATIONS ON THE HÖYÜKTEPE GROUND STONES

Adnan BAYSAL*

Özet

Bu çalışma Höyüktepe kazıları sonucunda ele geçen ve öğütme taşı olarak tanımlanan taş alet buluntuların ilk değerlendirmesi olup, aynı zamanda bölge için ender olarak gerçekleştirilen, öğütme taşları üzerindeki çalışmaların bir ikincisini temsil etmektedir. Böylece bölgenin ve genel olarak Türkiye arkeolojisinde çok az tanınan öğütme taşlarının burada, kısa da olsa, bir değerlendirilmesi verilirken, aynı zamanda, bölge için önemli olan öğütme taşı tipolojisinin oluşmasına, görsel ve literatür anlamında geliştirilmesi doğrultusunda katkılar da sağlamak, çalışmanın amaçları arasında sayılabilir. Daha önce bölgede gerçekleştirilen öğütme taşları üzerindeki ilk çalışmalar ışığında, Höyüktepe malzemesi üzerinde gerçekleştirilen bu ilk çalışmalar da sadece bölgenin öğütme taşları literatürüne bir katkı değil, aynı zamanda uzun vadeli bir araştırma programında, söz konusu yerleşmelerin öğütme taşları ışığında yiyecek üretimi, ekonomik yapısı ile alet üretim ve kullanım teknolojilerine de katkı sağlaması amaçlanmıştır. Böylece, öğütme taşları üzerinde gerçekleştirilen bu çalışmaların gelecekte yapılacak çalışmalara bir temel olması düşünülürken bir yandan da çok amaçlı olarak kullanılan bu taş aletlerin arkeolojik değerlerinin de tanınması öngörülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kuzeybatı Anadolu, Erken Tunç Çağı II, Taş Aletler, Öğütme Taşı, Yiyecek Üretimi, Teknoloji.

Abstract

This work aims to evaluate the ground stone finds from Höyüktepe. This report, although for the excavated site Höyüktepe finds is going to be the first considerations in this respect, considering the regional studies in this subject will be second analysis that based on ground stones. The studies on ground stones in Turkish archaeology are in small quantity, however, this work intends to provide a basis for ground stone studies at least for the long term archaeological research programmes that undertaken in the region as well as shed light on the food production, economic formation, tool production and use technics. Therefore, this report is not only consisting of ground stone artefact that have been found during the excavation also an introduction to future report too.

Keywords: Northwest Anatolia, The Early Bronze Age II, Stone Tools, Ground Stones, Food Production, Technology.

* Yrd. Doç. Dr., Trakya Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Balkan Yerleşkesi, Edirne-TÜRKİYE, 22100. AdnanBaysal@trakya.edu.tr

